

tingué relació amical amb tots els qui hi treballàvem, en especial amb Ramon d'Alòs, que fou el seu col·laborador, no massa temps, per desgràcia, en la seva edició de la *Crònica* de Pere III, i amb l'amic i company Pere Bohigas.

Era un home robust, molt meridional d'aspecte, tot i la barba que duia tallada a la francesa. L'any 1951 m'envià una fotografia seva, presa en un bell jardí florit d'ametllers, pròxim a Rabat, on anava de vegades els hiverns fugint dels freds de la Turena, a casa del seu fill gran que hi fa de metge oculista. Se'l veia encorbat, és cert, però robust i viu d'expressió, tot i els seus anys. I en les lletres que acompanyaven la fotografia parlava de plans de treball i demanava informacions igual que seixanta anys abans, quan escrivia al meu pare. La il·lusió per la recerca, i sobretot per publicar-ne els resultats, no la perdé mai. Com si ella el sostingués. Així va tenir el goig de veure acabats els estudis que mai no deixà de banda, tot i les tasques absorbents de l'ensenyament, primer, i de la inspecció acadèmica que exercí des del 1912, després de doctorat.

He dit que no era fàcil en el tracte, i recordo que En Ramon d'Alòs el titllava d'allò que els italians anomenen *prepotente*. Si ho retrec, és sense blasme per a la seva bona memòria, ja que a la vegada era cordial i d'una amabilitat que, sobretot en els darrers anys, s'obria sincera quan parlava de la seva vida familiar. Si un dia no m'amagava el seu disgust perquè jo havia trigat quinze dies a felicitar-lo per l'Any Nou, un altre m'enviava el retrat de la seva néta més petita i em feia l'enumeració de la seva descendència, tant a Rabat com al Grand Pressigny, on residia un cop jubilat i on li ha arribat la mort.

No sé pas quina n'ha estat la causa. La seva lletra, clara i ferma, de vegades mostrava estranyes defallences. Però se'n refeia, a voltes en la mateixa carta. Si m'és permès de portar ací records massa personals, diré que la darrera que en vaig rebre, aviat farà un any, mostrava en certs paràgrafs que el cervell del seu autor s'ennuvolava. Vaig contestar-la tement que no el trobés ja viu. Però encara resistí fins al 22 del passat abril.

A part de la simpatia que jo sentia per una amistat heretada, sempre vaig estimar en Pagès l'amor a les nostres lletres i la fermesa de vocació amb què s'hi dedicà tota la vida. Per altra banda, treballant en literatura catalana, rar és el dia que no he d'obrir un llibre seu.

Per als vells i per als nous que participem en la vida de la nostra Institució, el nom d'Amadeu Pagès, l'editor d'Ausiàs March, sempre fou familiar. Era membre corresponent de l'INSTITUT i la seva memòria mereix un fervent record de tots nosaltres.

JORDI RUBIÓ

JAKOB JUD

*1882 - †1952

Jakob Jud va morir el dia 15 de juny de 1952, als setanta anys i mig d'edat. Amb ell ha desaparegut una figura extraordinària. Com a home de ciència, la seva personalitat no farà sinó agegantar-se a mesura que ens allunyarem de la data del seu traspàs: ella marca el moment en què la romanística, de primer mirada com una modesta rèplica de la lingüística indoeuropea, germana fàcil

dels estudis de llengües clàssiques i germàniques, i després (cap al temps de Meyer-Lübke) admesa ja com a igual d'aquestes branques de la indoeuropeística, amb ell es col·loca a la capdavantera indiscutida, i és contemplada com a model de les seves germanes en el camp del mètode. La figura de Jud era mirada per germanistes, celtistes, llatinistes i indoeuropeistes amb una admiració i un respecte igualment profunds que pels seus col·legues estrictes del camp romànic. Quan ens el puguem mirar amb més perspectiva, d'ací un o dos decennis, el veurem com un pinacle en la corba ascensional de la nostra disciplina, pinacle l'altura del qual trigarem moltes dècades, potser més d'un segle, abans no el puguem tornar a assolir. Però si la personalitat científica és tan alta, el valor humà absolut, per un prodigi rarament repetit, és segurament encara més alt.

Jud nasqué, l'any 1882, d'una família distingida de comerciants, antiga i respectada en el país, però que havia perdut la fortuna. Eren del poble de Zumikon, uns 40 km. al nord-est de Zuric; la família materna era de Turgòvia; tots plegats, doncs, oriünds del nord-est de la Suïssa alemanya. El seu nom ve d'un vell terme dialectal alamànnic de procedència i significat pastorals: primitivament un sobrenom de pastors. La joventut no li fou fàcil. Per pagar-se els estudis a la Universitat de Zuric havia de donar lliçons particulars. Llicenciat al cap de quatre anys, als vint-i-dos d'edat, pogué passar dos semestres d'estudis a l'estranger, un a Florència, l'altre a París, acabats els quals es doctorà immediatament a Zuric, i ací s'acabaren tant els anys de viatge com els d'aprenentatge d'aquest «Meister» de fets si no de nom. Per poder arribar-hi, ultra les lliçons particulars que donava a Zuric, hagué de fer abans de mestre particular durant mig any a l'Engadina (data d'on arrenca el seu amor apassionat pel reto-romànic) i ensenyar en el gimnasi de Zuric durant l'any del doctorat.

Doctorat de fresc, és nomenat professor titular de francès i d'italià en aquest gimnasi, on hagué d'ensenyar durant setze anys. No entrà, doncs, a la universitat pel camí planer. És veritat que ja en complir els vint-i-sis anys fou admès a la gran Universitat de Zuric com a *privatdozent*, però a despit del seu renom internacional, aviat conquerit i ràpidament consolidat i augmentat, hagué de romandre *privatdozent* fins als quaranta anys, en què l'elevació a professor extraordinari li permeté de deixar el gimnasi, però fins a 1926 no assolí l'ordinariat. Ningú no és profeta a la seva terra: si Jud hagués acceptat alguna de les invitacions de què el feren objecte universitats estrangeres, li hauria estat fàcil d'escalar ràpidament una posició més brillant; l'en privà un patriotisme encès, acompanyat d'un menyspreu callat, però ferm, envers les intrigues i les proteccions personals, pagades amb adhesions incondicionals, que no feien per al seu caràcter. Com trobà temps, mentre ensenyava alhora al gimnasi i a la universitat, per a escriure els estudis magistrals que establiren definitivament la seva fama, per a publicar un centenar de llargues recensions, sempre descabdellades a fons, lluminoses metòdicament i eruditíssimes, i com pogué al mateix temps formar-se el seu bloc colossal de centenars de milers de cèdules lexicals i comparatives, mundialment famós, és una cosa que solament pot comprendre's per una capacitat de treball portentosa, i espletada fins a l'extrem i sense pietat per una voluntat de ferro. Meravella encara més gran si pensem que al mateix temps, i ja molt abans de deixar d'ésser

privatdozent, eren ben conegudes a tot Europa moltes tesis doctorals escrites pels seus deixebles, amb subjecció a una consigna que l'obligava a treballar ell mateix tant com cada un dels doctorands en cada una d'aquestes tesis. Em bastarà recordar *Der Dialekt von Bergün* de C. M. Lutta, veritable obra mestra, que aparegué pòstuma, cinc anys després de la mort de l'autor, per cura del mestre.

Encara no era professor ordinari i ja tenia en marxa un treball de mola més gran encara, l'Atlas Lingüístic i Etnogràfic d'Itàlia i la Suïssa meridional, dirigit per ell en col·laboració amb Jaberg, i en el qual els dos grans lingüistes abocaren un doll immens d'energies. I encara li faltaven quatre anys per a acabar la publicació dels volums principals de l'Atlas (ultra el volum d'Índexs, que els n'havia d'ocupar molts més), quan Jud ja es llançava, ajudat per Steiger, a dues altres empreses enormes, la publicació de la gran revista zuriquesa «Vox Romanica» i la de la col·lecció d'anexos «Romanica Helvetica». En totes les seves tasques científiques, Jud s'ho arreglava per a gastar una massa d'energies incomparablement més gran que les que solen posar-hi els seus col·legues. Basta llançar un cop d'ull als fulls de l'Atlas Lingüístic de Jud i als del de Gilliéron per a adonar-se del grau immens en què aquell està més treballat que aquest, i si calgués hi afegiríem una comparació de les introduccions respectives: magre opuscle de poques pàgines la de Gilliéron i volum densíssim la de Jud-Jaberg, programàtic, inaugurador de tot un mètode nou en la geografia lingüística. Afegim-hi que a «Vox Romanica», la meitat de les recensions són signades per Jud o denunciades pel seu estil inconfusible, i això encara no és res si ho comparem amb les cròniques afapeïdes on es tracta alhora de dotzenes de llibres, revisats més ràpidament però tanmateix a fons, i llançant a cada pas suggestions fecundes i esbossos ràpids però magistrals d'etimologies noves, de noves formulacions de lleis fonètiques o de noves estructuracions dialectals.

Una vida de treball d'aquesta intensitat folla s'hauria consumit ràpidament com una candela encesa per avall, si no hagués estat portada per un cos dotat d'una salut ferrenya de muntanyès, que duia una vida d'una austeritat absoluta, i si no hagués tingut la sort de trobar una muller simplement i perfectament abnegada. A despit d'aquests avantatges, l'acarnissament amb què es privava de tot repòs, persistint sempre per més que avancés l'edat, acabà per minar la seva constitució. Ja a finals de 1936 una neuritis aguda en els braços, privant-lo totalment de son per una llarga temporada, l'obligà a suspendre els cursos per tres setmanes. I des de llavors l'amenaça és contínua i cruel: una angina violenta el 38; gripes malignes més tard, que deixen rastre; les crisis d'insomni des d'aquesta època es repeteixen fan sovint que ja deixa d'esmentar-les a les seves cartes, però m'escriu a començaments del 50: «Els meus anys estan comptats, cal absolutament que Jaberg i jo aconseguim fer imprimir els índexs de l'*AIS* l'any 1952». I de fet la previsió fou exacta: la fi arribà aquest any, però en una forma molt més serena i pacífica del que es podia témer. Un dissabte de juny sortí de Zuric, acompanyat d'un grup d'amics, cap al llac dels Quatre Cantons. Pel camí els aconseguia un d'ells amb la notícia de la consagració, tan retardada: havia estat a la sessió del Consell Nacional d'Investigació, on es decidí nomenar Jud membre del Consell. L'endemà feien tots

junts el romiatge al prat sagrat de la Independència nacional, el Rütli. Asseguts allà, mentre Jud pronunciava les paraules «quanta bellesa en aquest indret», el colp l'atac de cor que se l'endugué en pocs minuts, sense sofriment. El marc d'aquesta fi era digne del gran patriota.

Com a investigador, les qualitats de Jud eren massa esclatants per a no ésser admirades amb unanimitat. Al primer cop d'ull tothom es meravellava de l'abundància i la vastitud de la seva informació; el seu coneixement de les llengües romàniques i germàniques era universal i pertot es veia directe i de primera mà: la consigna de no citar res d'altri, de no creure mai en les informacions de ningú sense verificació directa, era observada en una forma intransigent; les seves dades eren extreptes d'un coneixement directe de tots els parlars alemanys i de totes les llengües romàniques, amb un domini igualment magistral de totes elles, des del portuguès fins al sard i el romanès, idiomes aquests dos que havia escorcollat més a fons que la majoria dels seus col·legues no ho han fet amb les llengües més centrals i els camins més fressats de l'italià o el francès; com a màxim podríem dir que en les llengües d'Itàlia, França i Suïssa mostrava una documentació un poc més abundant. I ningú com ell per a conèixer els elements de nissaga llatina en les llengües que circumden la Romània: del grec modern, el bereber, el basc, el serbiocroat i, sobretot, dels manlleus romànics de les llengües germàniques i cèltiques, feia un dels pilars fonamentals de la seva coneixença incomparable del llatí vulgar.

L'observador més superficial s'adonava que aquest gran etimologista i lexicòleg era tan fort, si no més, que en matèria de vocabulari, en l'estudi de la fonètica, la morfologia, els sufixos, l'estilística i la toponímia. Era aquest coneixement integral de les llengües el que feia la fortitud inatacable de les seves descobertes; les seves fonts podien ésser orals o escrites, potser encara més escrites que orals, però sabia extraure'n solament els elements vius. El sentiment infalible de la vida de la llengua és evident per tot en els seus treballs. I això tant si es tractava dels nostres dies, com de l'Edat Mitjana o de les fases més arcaïques del llatí vulgar. Solament un home d'aquestes condicions va poder realitzar la proesa de trasplantar en aquestes èpoques reculades les noves descobertes metòdiques de Gilliéron i d'homes com Charles Bally, Sainéan, Vossler o Spitzer, derivades de l'estudi dels fets més subtils de la vida lingüística, investigacions que solament semblaven realitzables en l'època contemporània o en períodes molt recents. Si pogué complir aquesta proesa és per una convergència de tots els mètodes: l'actitud unilateral d'aquests savis, homes d'escola que negaven, negligien o disminuïen incrèduls les grans conquestes metòdiques de la lingüística en el segle XIX i en els anys d'avantguerra, els conduïa a l'esterilitat tot seguit que es tractava d'un passat un poc distant.

Jud no fou home d'escola tancat, o millor dit ell fundà una nova escola, de principis basats en la combinació eclèctica i en el domini magistral de tots els mètodes posats a prova per la lingüística. En ell es combinà la influència de totes les tendències i de tots els corifeus d'escola. És vulgar entre romanistes el concepte que Jud (amb Jaberg, Wartburg i altres suïssos) és un deixeble de Gilliéron. I això és veritat. Però és el millor que hi havia en Gilliéron que es continua en ell, sense cap dels dogmatismes ni de les negacions del creador de

l'ALF. I ben mirat, altres tendències i altres savis de qui no fou deixeble oral, tingueren en ell un hereu no menys representatiu. Schuchardt en primer lloc. D'ell li ve, el procediment de tractar de masses de mots i no pas paraules isolades; però és també un Schuchardt perfeccionat i bellament depurat. En el mestre de Graz ocorre molt sovint que la massa és revolta i confusa: ell mateix ens ho confessa quan ens diu que en aquests conjunts tèrbols hi ha també unes lleis ignorades i subtils, en vigència tan completa com les lleis físiques que governen el més confús dels torbs i temporals de neu: però Schuchardt no aconseguí llavors mostrar-nos aquestes normes, i en el millor dels casos a penes ens les fa intuir; en Jud aquestes masses s'ordenen, i aquests conjunts puixants no apareixen sinó quan l'autor ja els ha clarificats, arranjats i gairebé podria dir remugats a força de treballar-hi, fins a fer-ne l'estructura visible per molt complexa que sigui.

I lluny de l'actitud iconoclasta i de la trencadissa que fan Schuchardt i Gilliéron en el camp dels neogramàtics, Jud recull intactes els mètodes dels millors d'entre ells: en aquest sentit es pot dir que és l'hereu del millor que hi havia en l'obra d'homes com Thurneysen o Meyer-Lübke, sense però acceptar-ne les limitacions. Ells fugien silenciosament dels terrenys massa relliscosos i caòtics; Jud sap introduir-hi la investigació segura, combinant amb el saber d'un Thurneysen els mètodes que aquest o Meyer-Lübke miraven com a heterodoxos, deguts a homes com els dos a què m'he referit sobretot, i a d'altres com Ascoli o Grammont. També seria un error, per molt que estiguin apartats del seu camp de treball més freqüentat, de creure que la personalitat d'altres lingüistes com Charles Bally, amb la seva estilística del llenguatge parlat, o com Morf, Tobler i Vossler, amb les tècniques d'estudi de la llengua artística, no haguessin deixat en ell una empremta durable. Els qui hem assistit a les seves classes sabem quina exposició més lluminosa sabia donar d'aquestes tendències.

En quins tipus de recerques va mostrar Jud una originalitat més completa? Potser tothom estarà d'acord a assenyalar el terreny de les romanalles pre-romanes, o dels *Reliktwörter* en general. En ell aquesta és una preocupació recurrent, i en això tingué èxits ressonants. Però com pertot mostrà en aquest terreny la seva actitud de crítica implacable, i enlloc no donà més proves de la seva desconfiança sistemàtica. La tendència unilateral a aquest tipus d'etimologies, que neuleix sovint els treballs dels Hubschmieds pare i fill, d'Alessio i d'erudits semblants, està a cent llegües de l'actitud de Jud. Sense ésser pròpiament un toponimista, Jud reserva un lloc d'honor a l'estudi de la toponímia, i hi introdueix innovacions fecundes; treu un partit admirable dels Diccionaris topogràfics francesos, i de les obres paral·leles dels especialistes italo-suïssos, per a les seves recerques pre-romanes, però no sols per a aquestes: em bastarà recordar el seu assaig sobre els noms en *-engo* en el «Donum natalicium Jaberg», amb la seva definició genial del que ell en diu els «paisatges toponímics».

Segurament la idea general de més originalitat entre les introduïdes per Jud, pertany al grup de conceptes en què treballà Gilliéron; i en germen es troba ja en els treballs d'aquest, però no solament Jud l'estengué fins a donar-li una vigència general en el temps i en l'espai, mostrant que no és res par-

ticular dels parlars gallo-romànics moderns, en els quals treballà exclusivament el seu mestre, sinó que Jud fou realment el primer que la formulà i la despullà de la vaguetat i nebulositat que l'embolcallaven en els treballs de Gilliéron. Els dos lingüistes han mostrat que les paraules isolades en el vocabulari d'un idioma estau exposades a tota classe d'alteracions extraordinàries; la regularitat completa en el descabdellament històric la trobem en els mots que formen part d'una família, de relacions mútues ben clares. Però quan un grup de mots perd el cap de família, i més quan un mot, de resultes d'això, ve a trobar-se isolat dins l'idioma, els parlants tendeixen irresistiblement a cercar-li altres afinitats i relacions, costi el que costi, o sigui a fer-li una família nova. Això és el que passa sobretot quan el mot té un sufix o prefix fàcil de reconèixer, però li falta el primitiu, el cap de família. Així és com el llatí vulgar, p. ex., no tolerà l'existència del derivat RECUPERAR^m sense crear-li un pseudo-primitiu CUPERARE (d'on el nostre *cobrar*), o d'un SUPERCILIUM (SUPER-OCULIUM) sense crear-li un cap de família CILIUM 'cella', i de la mateixa manera, va provar Jud que el cast. *tomar* resulta de l'invent d'un fals llatí *TUMARE extret de AUTUMARE.

Però encara és més curiós el procés en virtut del qual un mot, que per un accident fonètic o lexical ha trencat el fil que l'unia a la seva família etimològica, és incorporat, per dir-ho així a viva força, en una altra família lèxica, sense que l'idioma reculi llavors davant tota mena d'alteracions extraordinàries: EXTINGERE, isolat quan es converteix en EXTINGERE, ve a ésser interpretat com un derivat negatiu de TINGERE 'tenyir', però com que EXTINGERE era necessari per a dir 'destenyir', i d'altra banda aquesta idea bàsica semblava impertinent per a un mot usat en el sentit d'apagar', l'italià canvià *stegnere* en *spegnere*, variant semàntica de la mateixa idea. Ara bé, cap de les lleis fonètiques no hauria pogut explicar aquest fenomen lexical. De la mateixa manera és decisiva l'orfandat en què romangué el mot llatí per a dir 'despertar', EXPERGISCI, una vegada es convertí fonèticament en EXPERISCERE, i semblà pertànyer a la família d'EXPERIRI i EXPERTUS: d'ací tota una sèrie d'arranjaments extraordinaris, que conduïren a la forma ibero-romànica *despertar*, a l'occitana *esperir*, etc. És aquesta una idea tan fecunda i un procediment tan típic que convindria trobar-li alguna denominació tècnica. Jo proposaria d'anomenar-lo amb un terme grec que significa 'canvi de parentela': *metacedeusi*.¹

Les publicacions de Jud formen un corpus imponent. Va començar per dos treballs morfològics, on encara no llueix clarament la manera clàssica de l'autor: *Die Zehnerzahlen in den romanischen Sprachen* (1905) i *Recherches sur la gènese et la diffusion des accusatifs en -ain et en -on* (1907). En les obres posteriors es poden distingir sis grups. Primerament la sèrie molt nombrosa de monografies sobre un mot o un grup petit de mots, on es destaquen entre altres les de *poutre* (1908), *dru*, *son*, *corvée*, *verchère*, etc. D'altra banda les seves grans visions de conjunt dels *Reliktwörter* pre-romans, començant per

1. Idea fecunda, la metacedeusi ens explica moltes irregularitats romàniques que encara semblen misterioses a tothom. ¿Per què el cat., port. i oc. *rotar*, i el fr. *roter*, no corresponen fonèticament a (E)RUCTARE sinó a un *(E)RUPTARE? ¿Per què el cat. *graella*, port. *grelha*, oc. *grazilha*, engad i alt-it. *griglia* i el sic. *gradigghia*, reflecteixen un *GRADICULA en lloc del clàssic CRATICULA? Sens dubte perquè el llatí vulgar havia perdut els primitius ERUGERE i CRATES, i no tingué més remei que relligar aquells mots amb ERUMPERE i amb GRADUS (comparant les barres d'una graella amb els esglaons d'una grada), quan volgué trobar-los un cap de família.

Dalla storia delle parole lombardo-ladine (1911), acabant per *Zur Geschichte der romanischen Reliktörter in den Alpenmundarten der deutschen Schweiz* (1945), i al bell mig les quatre sèries de *Mots d'origine Gauloise* de la «Romania» de 1920-6. Després estudis sobre els vocabularis de certs llenguatges especials, entre els quals són més vistents els del vocabulari eclesiàstic, *Zur Geschichte der bündnerromanischen Kirchensprache* (1919) i *Sur l'Histoire de la Terminologie Ecclésiastique de la France et de l'Italie* (1934), però hi ha també, entre altres, *Les noms des poissons du Lac Léman* (1912). Finalment, els grans quadres panoràmics de geografia lexical, i en primer lloc la que sol mirar-se com l'obra mestra de la seva joventut *Probleme der altromanischen Wortgeographie* (1914), però també els *Problèmes de géographie linguistique* de 1925 i 1926. I encara hi ha l'Atlas Lingüístic Italo-Suís (1928-40), sense oblidar la massa constituïda per les seves recensions, i els articles on refà completament certes obres d'altres filòlegs; entre les primeres m'accontentaré posant com a exemple la sèrie abundosa de les seves recensions referents al sard (núms. 13-16, 47, 51, 56, 66, 105, 128, 189, 193 de la bibliografia d'Egloff), entre els altres no podem deixar de recordar-nos d'aquells en què va anorrear i reconstruir al mateix temps l'*Einführung* i el REW de Meyer-Lübke, *La Langue Gauloise* de Dottin i el darrer volum de l'obra mestra de Gamillscheg (en el vol. II de «Vox Romanica»). Pel que fa especialment al català, Jud, concentrat sobretot en la part oriental i centro-septentrional de la Romània pròpia, va tenir menys ocasions d'ocupar-se'n que de les llengües situades més al nord i a l'est; i tanmateix va escriure per a nosaltres pàgines precioses en les seves recensions del «Butlletí de Dialectologia Catalana» («Romania», XLIV, 289-94; XLV, 568-71), de l'*Afro-Romànic o Ibero-Romànic* de mossèn Griera («Romania», LI, 291-3), de *Zum Iberischen in Südfrankreich* d'Urtel («Archivum Romanicum», II, 237-41) i en força passatges de «Vox Romanica», sense comptar els indrets on ens toca de prop en monografies sobre el castellà (la d'*ambuesta*, «Revista de Filología Española», VII, 339-50, la de *tomar* en «Homenaje a Menéndez Pidal», II, 21-27) i sobre d'altres llengües veïnes.²

En conjunt, la personalitat científica del mestre excel·leix, a parer meu en forma indiscutible, per damunt de la de tots els seus col·legues coetanis. Incomparablement més exacte i precís que Meyer-Lübke, més savi que un Jaberg o un Duraffour, de coneixements més vastos i universals que un Menéndez Pidal, un Rohlf, un Migliorini o un Bertoldi, d'un mètode més segur i ponderat que Spitzer, més digne de confiança en les seves afirmacions que Gamillscheg, més original i també més savi que Wartburg, cap dels seus col·legues romanistes no pot posar-se al seu costat.

Però si és gran la figura de l'investigador científic, per un fet verament prodigiós potser encara és més admirable la seva personalitat de mestre i simplement d'home. Els seus alumnes tenfem i tenim per a ell una veritable adoració. Les seves classes eren captivants, aferraven i empunyaven irresistiblement l'interès de tothom que l'escoltava. I no pas per ésser de paraula fàcil o de personalitat magnètica. Al principi devia haver estat d'una elocució més

2. Per a la bibliografia de Jud fins a 1940, veg. EGLOFF en «Romanica Helvetica», XX, 1-14. Per a la seva biografia dec moltíssim al retrat commovedor de Jaberg en la «Neue Zürcher Zeitung» del 25 de juny de 1952.

J. J. W.

aviat treballosa, per bé que al cap de tants anys d'exercici intens havia acabat per adquirir una facilitat perfecta; la pronúncia guardava encara una certa rudesia suïssa, amb *rr* aspres i oclusives molt germàniques; les seves actituds, absolutament mancades d'estudi i àdhuc familiars, no imposaven a ningú. Però la simpatia pregona de la seva mirada, la penetració amb què seguia el procés mental de tots els seus auditors, la gràcia natural amb què les seves preguntes i al·lusions personals a cada un dels estudiants aconseguïen mantenir sempre desperta llur atenció, i per damunt de tot l'interès vivíssim del que deia en tota la llargada de la seva exposició (mai mancada de preparació prèvia, però tampoc no tan detalladament preparada que perdés la vivacitat), feien que tots els seus alumnes visquessin en tensió fortíssima mentre l'escoltaven. En els seminaris, aquestes qualitats podien actuar encara més efectiva-ment que en les classes. El seminari romànic de la Universitat de Zuric era la seva preocupació constant: ell sabia designar l'estudiant o estudianta més adequats per a cada tasca, i els estimulava a treballar més del que haurien pogut amb cap altre dirigent; la biblioteca del seminari era la seva sollicitud contínua: en tinc moltes proves en les seves cartes, car se servia dels seus deixebles disseminats per tot el món per a completar-la constantment. No content amb això, organitzava cada semestre sortides d'excursió amb els estudiants, que aquests esperaven amb veritable deler, car sabia mostrar-los una companyonia planera i alhora digna, que acabava de matar toda resta de temor que l'alumne conservés davant un mestre tan savi i exigent; en aquestes sortides sabia posar-se al nivell de l'esperit juvenívol, i allí retronjava aquell riure seu, ple, sorollós, cordial, naturalíssim, que brotava com una deu profunda que cascadeja daltabaix d'una roca de les muntanyes.

Per poc que l'estudiant hagués demostrat una intel·ligència o un interès més gran que la majoria, o sempre que els seus estudis el conduïen fins a la preparació d'una tesi doctoral, el mestre Jud sabia fer un lloc entre les seves infinites ocupacions, el cridava a casa seva, li dedicava una o dues hores a la setmana, l'iniciava en els arcanys i en les riqueses immenses de la seva formidable biblioteca particular i li lliurava sense limitacions l'ús del seu cedulari, internacionalment famós. Alguns haurien volgut que el mestre fos més exclusivista en la concessió d'aquests privilegis: que no els atorgués tan sovint als estrangers, o als suïssos deixebles d'altres universitats, o que almenys els exigís un període previ més llarg de fidelitat a la Universitat de Zuric; que d'altra banda no els refusés mai als estudiants de la seva Universitat, per poc que li haguessin demostrat alguns anys de constància. Patriota apassionat com era sempre Jud, en aquest punt es mostrava, en canvi, d'un rigorós internacionalisme. La seva mirada al principi escorcollava l'acabat d'arribar amb exigència crítica i desconfiada, però tot seguit penetrava en la intel·ligència del seu jove interlocutor i intuïa les seves qualitats de caràcter, i si li semblaven dignes d'una atenció especial, i no li veia petulància, suficiència ni superficialitat, li obria sense més espera les portes de casa seva.

A mi em rebé amb fredor el primer dia, amb curiositat crítica el segon, m'aclaparà de preguntes àrdues el tercer, i un cop vaig haver passat victoriosament aquestes proves, em va concedir, des de la meitat del meu primer mes a Zuric, l'usdefruit d'una tarda quasi completa de cada un dels seus dissabtes;

quan me'n vaig anar el primer cop, m'enduaia tres o quatre llibres rars o poc coneguts, de la meua especialitat gascona i catalana, i un cop vaig haver-li mostrat les notes que n'havia fetes, totes les altres setmanes me n'anava amb una cartera plena d'obres d'aquestes. Cada quinze dies rebia una postal seva proposant-me la visita a un investigador o doctor de la seva escola, que a precés d'ell sovint em convidava a dinar o se m'enduaia al seu poble; així vaig conèixer Hubschmied, Vieli, Gysling, Hotzenköcherle, Ribí, Keller. Von Planta i Schorta em conduïren al castell dels Planta a Reichenau, en els Grisons; Jaberg em cridà a casa seva a Berna; la influència de Jud em cercà mestres d'alt alemany antic, d'àrab, de lingüística llatina i sànscrita, empenyé Steiger a donar-me cursos privats d'hispano-àrab i seria no acabar mai de fer una llista completa. En l'acte de cercar amistats per als seus deixebles, abandonava tota idea d'escola o de predilecció personal: quan Wartburg (que no era dels més amics seus) va passar per Zuric, li escriví perquè el conegués, i féu que em prestés (a canvi de certa reciprocitat per part d'ell) unes fonts gascones, manuscrites i inaccessibles, que em foren utilíssimes per a les meves recerques. Aquesta tutela continuà molt temps després de la meua partida de Zuric: les cartes seves són plenes dels noms de la gent que em féu conèixer: Duraffour, Schüle, Lorient, Hubschmid el jove, professors zuriquesos que passaven per París o per Xicago mentre em trobava en aquestes universitats. Tot això, per a un estranger desconegut, que no arribà a passar més que vuit mesos a la Universitat de Zuric, i que en arribar-hi ja duia feta la seva tesi doctoral, que ell només li volia fer ampliar i perfeccionar!

Quan l'alumne deixava la Universitat, continuava fruint, tota la vida, de la seva sollicitud. En els vint anys de la seva existència que seguiren la meua partida de Zuric vaig rebre d'ell seixanta-cinc cartes, algunes de moltes pàgines, que conservaré sempre com un tresor. Quan l'ex-alumne començava a publicar, Jud estava sempre a punt de llegir manuscrits i proves, i aquell rebia unes pàgines de la seva lletra, grossa i molt cursiva però claríssima, on abocava el seu saber sense egoisme; no donava directament *idees* als seus deixebles i amics, tement l'efecte esterilitzador que aquest paternalisme científic pot tenir per a l'estudiant, però no li planyia objeccions ni li estalviava informació, tret de les fonts més inassequibles i rares, però sempre oportuna. Semblava que res no li fes tant de goig com veure un deixeble que s'apartava d'idees de Jud, anteriorment exposades: per poc que la idea nova li semblés defensable, l'encoratjava a provar-la assenyalant-li'n els camins, i les fonts on podia trobar-ne proves, i si el deixeble aconseguia reemplaçar la idea de Jud per una altra que tingués algun avantatge, cuitava a felicitar-lo i a proclamar la seva victòria amb un plaer visible. La seva sollicitud s'estenia després als deixebles dels deixebles: sempre recordaré com espurnejaren els ulls al meu alumne americà Robert Conboy, que m'ajudava modestament però útilment en l'ordenació de materials per al diccionari etimològic, quan vaig llegir-li aquestes paraules del meu mestre: «dites au linguiste qui vous aide avec une fidélité éprouvée mes meilleurs voeux et les sentiments de gratitude de ceux qui profitent de son dévouement illimité. Et cela quoique je n'aie pas l'honneur de le connaître». Són les últimes paraules que vaig rebre d'ell.

Si el deixeble passava angúnies econòmiques, la bossa de Jud li estava oberta

sense demanar-ho, i encara s'enginyava a trobat miraments per a la seva susceptibilitat.

La seva altra gran sollicitud eren les empreses científiques collectives, i la protecció dels treballs d'altri. Sempre estava a punt de patrocinar alguna empresa d'aquestes, amb la seva influència, i a punt de perfeccionar-la amb el seu saber, regalat a mans plenes. Els quatre glossaris de les quatre llengües nacionals de Suïssa figuren en primer lloc en la llista d'aquestes empreses, i el seu nom restarà lligat per sempre amb el de les dues menys privilegiades: sense la seva intervenció persistent, el *Diccionari Rumantsch-Grischun*, el *Rätisches Namenbuch* i el *Vocabolario della Svizzera Italiana* és dubtós que s'haguessin començat a publicar i és segur que haurien valgut infinitament menys: a ells va consagrar molts mesos de la seva activitat científica.

És aquesta dèria d'impulsar el treball comú la que el féu embarcar, a ell tan dotat per a la descoberta personal, en empreses que li donaven poques ocasions de lluir els seus dots: l'Atlas Lingüístic d'Itàlia i Suïssa i la «Vox Romanica». I sempre li tocava a ell la porció més grossa de la feina, quan collaborava amb d'altres. Dels vuit volums de l'Atlas publicat junt amb Jaberg, tres són exclusivament preparats per ell, dos pel seu collaborador, i en els altres tres, preparats per tots dos alhora, es pot sospitar que la proporció va ésser la mateixa; així i tot, Jaberg figura en primer lloc, a causa de l'ordre alfabètic. Al final, vell de seixanta i tants anys, i prestigi consagrat a tot el món, no ha vacillat a junyir-se a la feina modesta, però difícilíssima i pacientíssima, de compilar els índexs alfabètics de l'Atlas. Vet aquí com sap justificar en una de les seves cartes la necessitat que sigui ell qui s'encarregui d'una tasca tan humil: «je suis plongé», m'escrivi, «dans l'index, qui me déborde: de même mon ami Jaberg nage à grandes brassées dans ce courant. Un index tel que nous l'avons prévu n'est au fond qu'un examen étymologique de milliers de mots, qu'il faut réduire aux types schématiques». No cal dir que quan aquest llibre surti serà una de les jornades triomfals de la lingüística romànica del segle xx.

Per sort, la seva part era quasi acabada quan va morir: un any abans ja m'escrivia «il ne reste à faire que le classement définitif et l'impression, dure besogne». Des de jove no vacilà a sotmetre's a treballs tan ingrats i encara més anònims, per ajudar l'obra comuna, com el preciós catàleg manuscrit dels diccionaris de totes les llengües i dialectes romànics, accessibles en totes les biblioteques públiques i privades de la Suïssa alemanya, que deixà llest l'any 1919 i que figura hectografiat en aquestes biblioteques. Després hi havia l'ajut i encoratjament: a les obres d'altri. Quan l'amic no necessitava tant la seva col·laboració científica, no li planyia les cartes d'encoratjament, i les intervencions amistoses amb vistes a la publicació. A ell deuré la publicació a Suïssa del meu diccionari: li costà una dotzena d'informes escrits i altres tantes visites, i la vida li arribà just per a assegurar-ho. Ell m'acabà de decidir també a emprendre la feixuga tasca de l'*Onomasticon Cataloniae*, amb una carta del darrer dia de l'any 1935, on exagera benèvolament la transcendència de l'empresa: «votre projet de constituer le trésor des noms de lieux de la Catalogne est un acte digne de vous: c'est un grand service que vous rendez à votre pays... J'entrevois la possibilité d'un gros ouvrage sur l'histoire des Catalans depuis l'Antiquité, une histoire linguistique plus fouillée qu'aucune autre, qui éclaircira

les origines de votre patrie». Però sempre em recorda la seva sollicitud per l'interès comú de la ciència, cridant-me l'atenció sobre la importància de no deixar res per als hereus: «rien de plus urgent que de terminer soi-même ce qu'on a fondé: on laisse ainsi à d'autres les coudes libres pour réaliser leur plan à eux».

Caldrà encara alguna cosa més per a acabar de pintar l'home? Però *hic et nunc*, per desgràcia, no em serà possible d'allargar-m'hi més. Potser no he insistit prou en les més altes virtuts humanes de Jud: l'idealisme, la bondat i l'entusiasme. Sempre fidel a la idea de llibertat, profundament orgullós de la seva pàtria suïssa, serè en les condemnes com en les aprovacions, l'home estava plenament a l'altura de la grandesa del científic.

JOAN COROMINES

WILLIAM JAMES ENTWISTLE

* 1896 - † 1952

La mort de W. J. Entwistle sobtà tots els seus amics i admiradors. El professor escocès es trobava, en sobrevenir-li la darrera malaltia, en un moment de plenitud de la seva vida i la seva obra, i no era de preveure una fi tan prematura. Morí el juny de 1952, i havia nascut el 1896 a la missió de Chen Yang Kwan, a la Xina. Es graduà a Aberdeen el 1916. Abans d'iniciar els seus estudis d'hispanisme, s'havia sentit atret per altres branques de la filologia, com la sinologia i els estudis clàssics. La seva franca consagració als estudis hispànics començà el curs 1920-21, en què obtingué una borsa d'estudi de la Fundació Carnegie, per a treballar a Madrid. Des del 1921 al 1925 fou professor d'espanyol a Manchester, des de la darrera data fins al 1932 ho fou a Glasgow, i des d'aquest any fins a la seva mort exercí la càtedra d'espanyol d'Oxford. Ultra l'ensenyament, Entwistle cooperà en institucions dedicades a establir relacions culturals, com el British Council d'Espanya, del qual fou president. Prengué part també en les reunions del Pen Club, i com a delegat britànic assistí a la reunió tinguda a Barcelona el 1935. Des del 1947 era membre corresponent de la Secció Filològica de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS.

La primera gran obra d'hispanista que ens donà Entwistle fou *The Arthurian legend in the literatures of the Spanish Peninsula*, publicada el 1925, la qual fou traduïda al portuguès i posada al dia el 1942. Després dels anys transcorreguts, aquesta obra continua essent l'estudi de conjunt més important que hi ha sobre la història de la matèria de Bretanya en les literatures hispàniques. La documentació de tota mena que hi és utilitzada és molt completa, i les conclusions són molt noves, bé que, en alguns aspectes, discutibles. Entwistle demostrà aleshores un interès igual per les tres literatures del territori hispànic, i un sistema de treball molt particular, de gran ardidesa, caracteritzat per una summa habilitat a relacionar tota mena de fets. Aquesta qualitat potser és de les més sobresortints en la seva obra. En donà una altra gran prova, així com d'un olfacte crític envejable, en *Observacions sobre la dedicatòria i primera part del «Tirant lo Blanch»*, publicat en català a la «Revista de Catalunya», VII, 1927, on, basant-se en els noms de lloc i de personatges anglesos